

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

Μπαίνοντας ο 20ός αιώνας βρήκε τη λαογραφική έρευνα διαμορφωμένη πιά σε αὐτοτελή ἐπιστήμη, με περιεχόμενο και σκοπούς που τούς καθορίζαν οί ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς κι' οί κύκλοι τῶν διαφερόντων τῆς.

Τὸ 1901 εἶχαν περάσει πενήντα περίπου χρόνια ἀπὸ τότε πού τὰ ποικίλα λαο-ερευνητικὰ διαφέροντα, ἐρασιτεχνικὰ κι' ἐπιστημονικά, κλήθηκαν ν' ἀπαρτίσουν ξεχωριστὴ ἐπιστήμη. Ὁ ὅρος Folklore πού τῆς ἔδωσαν πρῶτοι οί Ἄγγλοι (1846) εἶχε ἐπικρατήσει κι' εἶτε μένοντας ὁ ἴδιος εἶτε παραλλαγμένος (Volkskunde, Folkeminder, Λαογραφία), σημαίνει πιά τὴ συστηματικὴ, ἀκόμα και συγκριτικὴ, μελέτη τῶν λαϊκῶν παραδόσεων στὸ λόγο, στὶς ἐνέργειες και στὰ ἔργα.

Ἡ τέτοια σημασία τοῦ ὅρου Λαογραφία μπορούμε νὰ πούμε πὼς διατηρήθηκε ἴδια ὡς σήμερα. Συζητήθηκαν ὁμως στὸ μεταξὺ κι' ἄλλαξαν συχνὰ οί ἀπόψεις γιὰ τούς σκοπούς και τὴ μέθοδο τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας καθὼς και γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ ὅρου λαός. Τὰ κοινωνιολογικὰ ρεύματα τῶν τελευταίων χρόνων, οί δυὸ μεταπολεμικὲς πραγματικότητες, και παράλληλα ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀνθρωπογεωγραφικῶν σπουδῶν (Ratzel, Brunhes, Demangeon) ἔκαμαν ὡστε ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα νὰ μὴ περιοριστῆ στὰ πρῶτα τῆς φιλολογικὰ ἢ ἀρχαιολογικὰ διαφέροντα, οὔτε νὰ χαθῆ μέσα σὲ φιλοσοφικὰ συστήματα πού θὰ τὴν ἔκαναν πειραματικὸ ὄργανό τους, ἀλλὰ νὰ ἐξελιχτῆ σὲ ζωντανὴ ἐπιστήμη πού ἐρευνᾷ βιολογικὰ τὸν λαϊκὸ πολιτισμό. Γιὰ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ χρειάστηκαν ἄλλα πενήντα χρόνια, αὐτὰ πού πέρασαν ἀπὸ τὸ 1900 ὡς σήμερα.

Μπορούμε νὰ χωρίσουμε τὴν περίοδο αὐτὴ σὲ τρεῖς μικρότερες, παίρνοντας βάση τούς δύο πολέμους. Ἔτσι θὰ διακρίνουμε: 1) τὴν παλιὰ προπολεμικὴ περίοδο (1901-1914... 1918), 2) τὴ μεσοπολεμικὴ (1919-1939) και 3) τὴν τελευταία μεταπολεμικὴ (1940-1950).

Α'. Η ΠΑΛΙΑ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τὰ Κέντρα ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, Ἀρχεῖα, Λαογραφικὲς Ἐταιρίες και Περιοδικά, πού εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἱδρύνονται λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1900, πολλαπλασιάστηκαν τούτην τὴν περίοδο σ' ὅλες τὶς χώρες, κι' ἐγίναν ἀφορμὴ γιὰ ἐνθουσιώδεις ἐξορμήσεις πρὸς

τὴ λαογραφικὴ ἔρευνα, πού εἶχαν ἀποτέλεσμα πλουσιότατη και πολύτιμη συγκομιδῆ. Τὸ λεγόμενο «λαογραφικὸ ὑλικὸ» ἴταν ἀκόμα τότε ἄφθονο κι' ἀνεξερεύνητο στὸ στόμα και στὶς ἐνέργειες τῶν λαῶν, οί λαοὶ αὐτοὶ κρατιοῦνταν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὸ μηχανικὸ πολιτισμό, κι' οί ἐρευνητὲς δούλευαν με ζῆλο γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ καινούριου ἐθνικοῦ τους στοιχείου. Οί σειρὲς τῶν περιοδικῶν πού κυκλοφοροῦσαν τὴν περίοδο αὐτὴ εἶναι σήμερα θησαυροὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, μουσεῖα, ἔντυπα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, γεμάτα κείμενα και περιγραφές πού δύσκολα θ' ἀνευρίσκονταν ξανά στους λαοὺς των. Ἀναφέρουμε τὸ «Folklore» τῆς Ἀγγλικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας, τὸ «Revue des Traditions populaires» τῶν Γάλλων, τὸ «Archivio delle tradizioni popolari» τῶν Ἰταλῶν, τὸ «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde» στὴ Γερμανία, τὸ «Schweizerische Archiv» τῶν Ἑλβετῶν, τὸ «Etnografitcheskoye Obozrienie» στὴ Ρωσσία, τὸ «Journal of American folklore» στὶς Ἐνωμένες Πολιτεῖες, τὸ «Norsk Folkeminnelag» στὴ Νορβηγία και τὴ σειρά τῶν F.F.C. (Folklore Fellows Communications) τῆς Διεθνούς Λαογραφικῆς Ἐνώσεως πού ἱδρύθηκε τὸ 1908 στὴ Φινλανδία.

Τέτοιο εἶναι και γιὰ μᾶς στὴν Ἑλλάδα τὸ περιοδικὸ «Λαογραφία», πού ἱδρύθηκε, μαζί σχεδὸν με τὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία, τὸ 1909. Ὁ Νικόλαος Πολίτης πού τὸ ἴδρυε ἦταν ἀκριβῶς τότε ὁ ἐρμηνευτὴς και μεταφραστὴς τῶν διεθνῶν λαογραφικῶν συστημάτων στὴ χώρα του.

Ὅσο πὶο πολὺ και ποικίλο μαζεῦόνταν τὸ ὑλικὸ, τόσο και τὰ προβλήματα τῆς Λαογραφίας πλήθαιναν και τὰ διαφέροντα τονώνονταν. Με τὶς Ἐταιρίες, τὶς διαλέξεις και τὰ δημοσιεύματα, οί πόρτες τῆς Ἐπιστήμης ἀνοιξαν πρὸς τὸ πλατὺ κοινὸ, πού μαζεύοντας ἢ παρακολουθώντας ἔμαθε νὰ προσέχη και ν' ἀγαπᾷ τὰ διανοήματα και τὰ ἔργα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα χειραφετήθηκε σιγά-σιγά ἀπὸ τούς ἱστορικούς ἢ ἄλλους προκαθορισμένους σκοπούς τῆς (γλωσσικὸς στὴ Φινλανδία, πατριωτικὸς στὴν Ἑλλάδα (Falmerayer), ἀνθρωπολογικὸς στὴν Ἀμερικὴ) κι' ἡ προσοχὴ τῆς στράφηκε πρὸς τὴν οὐσιαστικὴ ἀξία τῶν λαϊκῶν δημιουργημάτων, πρὸς τὸ σύστημα

πολιτισμοῦ ποὺ παρουσίαζαν. Στὴν ἀρχή, τὸ καλλιτεχνικὸ καὶ λογοτεχνικὸ στοιχείο ἐξάρθηκαν ὑπέρμετρα, κι' ἕνας ἀφηρημένος θαυμασμός γιὰ τὴν «ὁμορφιά» τῆς λαϊκῆς παραγωγῆς πῆγε νὰ κάμῃ τὴ λαογραφία ρομαντικὴ ἀπασχόληση. Μὰ εὐτυχῶς οἱ ἐπισημονες ἔδειξαν γρήγορα στὸ κοινὸ πὼς τὰ λαϊκὰ δημιουργήματα παρουσιάζουν καὶ τὴν πρακτικὰ τεχνικὴ τους πλευρά, ποὺ ἡ μελέτη τῆς εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν πλήρη γνώση τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἔτσι, παράλληλα μὲ τὰ Ἀρχεῖα καὶ τὰ Μουσεία Κοσμητικῶν Τεχνῶν, ἰδρύθηκαν στὶς ξένες χώρες καὶ τὰ Λαογραφικὰ Μουσεία.

Ἀπὸ τὸ 1889 εἶχε ἀνοίξει στὴ Γερμανία τὸ πρῶτο συστηματικὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο (*Museum für deutsche Volkskunde*) ποὺ ζητοῦσε νὰ δώσῃ εἰκόνα τῆς φυλῆς καὶ τοῦ χαρακτήρα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, παρουσιάζοντας δείγματα τοῦ ὕλικου βίου του, ἰδιαίτερα τὸ ντύσιμό του, τὴν ἐπίπλωσιν, τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ προϊόντα τῆς βιοτεχνίας του. Τὸ 1891 ὁ Hazelius στὴ Σουηδία ἐμπνεύστηκε τὸ «Ἐπαίθριο Μουσεῖο» τοῦ Skansen, ποὺ εἶναι ἀπὸ τότε ὑποδειγματικὸ στὸ εἶδος του γιὰ τὴ ζωντανὴ ἀναπαράσταση τῆς λαϊκῆς κατοικίας, τοῦ ντυσίματος καὶ τῶν ἀπασχολήσεων τοῦ χωρικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀκολούθησαν ἀμέσως, ἰδιαίτερα στὶς βόρειες χώρες, παρόμοιες πρωτοβουλίες ποὺ μᾶς ἔδωσαν, τὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια τοῦ 1900, τὸ Μουσεῖο τοῦ Μπέργκεν στὴ Νορβηγία, τῆς Ρίγας στὴ Λιθουανία, τῆς Κοπενάγης στὴ Δανία, τῆς Λιέγης στὸ Βέλγιο (1913) καὶ τοῦ Ἄρνεμ στὴν Ὀλλανδία (1919). Ὁ Lamberto Loria στὴν Ἰταλία, ποὺ ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐμπνευστὲς τῆς μελέτης τοῦ τεχνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἰδρυσε τὸν ἴδιον καιρὸ (1910) τὸ «Μουσεῖο τῆς Ἰταλικῆς Ἐθνογραφίας» στὴ Ρώμη.

Ὅσο κι' ἂν οἱ σκοποὶ τῶν πρῶτων αὐτῶν λαογραφικῶν μουσείων ἦταν ἐπιηρεασμένοι ἀπὸ τὶς παράλληλες ἐπιδιώξεις τῆς λαογραφίας (ἀρχαιολογικὲς ἢ ἐθνοφυλετικὲς) ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀναπαράστασιν τῶν λαϊκῶν δημιουργημάτων κι' ἡ ἀναλυτικὴ παρουσίασή τους προλείαναν τὸ ἔδαφος γιὰ τὴ βαθύτερη μελέτη τῶν τρόπων ζωῆς τοῦ λαοῦ καὶ τὴ σωστὴ τοποθέτησιν τοῦ τεχνικοῦ στοιχείου μέσα στὸν λαϊκὸ πολιτισμό.

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ θεωρητικὲς συζητήσεις γιὰ τὸ περιεχόμενον τῆς Λαογραφίας ἐξακολουθήσαν (1). Διατυπώθηκαν θεωρίες γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ὅρου λαός, ποὺ ἄλλοι τὴν ἤθελαν νὰ σημαίνει τὰ κατώτερα στρώματα μὲ τὸν πρωτογονισμό τους (*vulgus in populo*), ἄλλοι ἀκολουθώντας τὸ ψυχολογικὸ σύστημα τοῦ Wundt, χαρακτήριζαν μ' αὐτὴ τὸ σύνολο τοῦ ἔθνους στὴν ὁμαδικὴ του ἐκδήλωσιν. Συμβιβασμός τῶν δύο ἀπόψεων ἦταν ἡ γνώμη τοῦ Γερμανοῦ Mogk (1907) ὅτι γνώρισμα τοῦ λαογραφικοῦ φαινομένου εἶναι ὁ μηχανικὸς καὶ συνειρμικὸς τρόπος τῆς σκέψης, ἄσχετα ἂν συναντιέται σὲ ἄτομα τοῦ «ἀνώτερου» ἢ τοῦ «κατώτερου» λαοῦ. Ὅσο γιὰ τὴ φύσιν τῶν παραδοσιακῶν αὐτῶν φαινομένων, ὑπῆρχαν γι' αὐτὰ δύο θεωρίες: Τοῦ Ἀγγλοῦ Tylor (1869)

ποὺ τὰ χαρακτήριζε «ἐπιβιώματα» παλιότερων πολιτισμῶν, καὶ τοῦ Γερμανοῦ Dietrich ποὺ θεωροῦσε ἀγνωστὴ καὶ μακρινὴ τὴν πρώτη γένεσίν τους.

Ἀχίχηση τῶν θεωριῶν αὐτῶν εἶναι ὁ ὀρισμός ποὺ ἔδωσε γιὰ τὴ Λαογραφία ὁ Πολίτης (1909) «Ἡ Λαογραφία ἐξετάζει τὰς κατὰ παράδοσιν διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ· τὰς ἐκδηλώσεις δηλαδὴ ἐκείνας, ὧν ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ἀγνωστος... καὶ ἐκείνας, αἰτινες εἶναι συνέχεια... ἢ παραφθορὰ ἄλογος ἐλλόγων ἐκδηλώσεων τοῦ βίου ἐν τῷ παρελθόντι». (2)

Οἱ σκοποὶ τῆς Λαογραφίας δὲν ἦταν καθαρὰ διατυπωμένοι. Ἡ ἴδια ὁμοίως ἡ φύσιν τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας, ποὺ ἀποκαλύπτει τὶς ψυχικὲς ιδιότητες καὶ μελετᾷ τὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ, ἔκαμε ὥστε ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ νὰ τεθῇ στὴ διάθεσιν τῆς Ψυχολογίας ποὺ ἦταν τότε σὲ ἀκμὴ, καὶ τῆς νεοσύστατης Κοινωνιολογίας. Σ' αὐτὸ μπορούμε νὰ πούμε πὼς οφείλεται κι' ἡ στροφὴ τότε τῆς προσοχῆς τῶν λαογράφων (καὶ τοῦ Πολίτη) σὲ φαινόμενα ἐπίσης σύγχρονα, ποὺ δὲν ἀνήκαν ἀπόλυτα στὴν παράδοσιν.

Τὰ πλαίσια τῶν διαφερόντων τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας σημείωσαν στὴν περίοδο αὐτὴ σημαντικὴ πρόοδο, προχωρώντας ὀλοένα ἀπὸ τὸ θεωρητικὸ στὸ συγκεκριμένο κι' ἀπὸ τὸ γενικὸ στὸ ἀναλυτικότερο. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σύνθεσιν τριῶν διαγραμμάτων, ποὺ υἱοθετήθηκαν διαδοχικὰ στὴν Εὐρώπῃ ἀπὸ λαογράφους, ἀπὸ τὸ 1904 ὡς τὸ 1917(3).

Ὁ Γάλλος Paul Sebillot χώρισε τὸ τετράτομο ἔργο του «Folklore de France» στὰ ἐξῆς θέματα:

- I. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.
- II. Ἡ θάλασσα καὶ τὰ νερά.
- III. Τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά.
- IV. Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἱστορία.

Ἡ Charlotte Burne στὴν Ἀγγλία (1913) χωρίζει τὴν ὕλη, στὸ βιβλίον της: «Handbook of Folklore», μὲ τὸ ἐξῆς διάγραμμα:

- I. Δοξασίες καὶ προφυλάξεις. (Κοσμοθεωρία, ἀνθρώπος, θάνατος, ἀρρώστειες).
- II. Ἔθιμα. (Ἄτομο, κοινωνία, ἐπαγγέλματα, γιορτὲς, παιγνίδια).
- III. Διηγήσεις. (Παραδόσεις, παραμύθια, τραγούδια, παροιμίαι).

Κι' ὁ Ἑλβετὸς G. Hoffman-Kreyer δημοσιεύει ἀπὸ τὸ 1917 μιὰν ἐτήσια λαογραφικὴ βιβλιογραφία μὲ τὴν παρακάτω διαίρεσιν:

- I Γενικότητες. (Βιβλιογραφία, μέθοδος).
- II Τὸ χωριό.
- III Οἰκοδομήματα (σπίτια, ἐκκλησιά, καλύβες).
- IV Ἀντικείμενα.
- V Ἐμβλήματα καὶ σημεῖα κυριότητος.
- VI Λαϊκὴ τέχνη καὶ τεχνικὴ.
- VII Ἡ ψυχολογία τοῦ λαοῦ.
- VIII Ἐνδυμασία καὶ στολίδια.
- IX Τροφὲς καὶ ποτά.
- X Ἔθιμα (λατρευτικὰ καὶ κοινωνικὰ)
- XI Λαϊκὸ δίκαιο.

(1) Πρβλ. χρονολογικὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα διεθνῶν μελετῶν, ἀπὸ τὸν Ν. Πολίτη, στὸν Α' τόμο τῆς «Λαογραφίας» σελ. 17—18.

(2) Βλ. «Λαογραφία», Α' σ. 7.

(3) Βλ. Arnold Van Gennep: *le Folklore*, Paris 1924 σ. 46—50.

- XII Πίστη καὶ δοξασίες.
- XIII Λαϊκὴ γιαντρική.
- XIV Γενικά τῆς λαϊκῆς φιλολογίας.
- XV Ἡ λαϊκὴ ποίηση.
- XVI Παραμύθια καὶ παραδόσεις.
- XVII Λαϊκὸ θέατρο.
- XVIII Καλαντάρια, Καζαμίες κλπ.
- XIX Λαϊκὴ φρασσεολογία καὶ ἰδιώματα (αἰνίγματα, παροιμίες, αἰσιοί).
- XX Ὄνόματα. (Τοπώνυμια, ἀνθρωπωνυμια, ὀνόματα ζώων καὶ φυτῶν).

Τὸ διάγραμμα αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τὴν ποικιλία πού πῆραν μέσα σὲ λίγα χρόνια, τὰ λαογραφικὰ διαφέροντα, καθὼς καὶ γιὰ τὸ εἶδος τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἐργασιῶν πού δημοσιεύονταν. Ἡ ἔκταση αὐτὴ ἦταν τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐντατικῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου καὶ τῶν ἀντιλήψεων πού γεννιοῦνταν ἀντίστοιχα γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς λαογραφίας.

Ἐνα τέτοιο πλάτημα, τὸ συναντᾶμε πολὺ κωρίτερα, κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ, καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πολίτης ἐγκαινιάζοντας τὰ δημοσιεύματα τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία» (1909) δίνει στοὺς Ἕλληνες συλλογεῖς τὸ ἑξῆς διάγραμμα γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν κατάταξη τῆς λαογραφικῆς ὕλης. (4)

A' ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- I Ἄσματα.
- II Ἐπῶδα.
- III Αἰνίγματα.
- IV Εὐχαί, χαιρετισμοί, κατάραι, ὄρκοι κλπ.
- V Παροιμιαί.
- VI Μῦθοι.
- VII Εὐτράπελοι διηγήσεις.
- VIII Παραμύθια.
- IX Παραδόσεις ἢ μυθώδεις διηγήσεις.
- X Λέξεις καὶ φράσεις.

B'. ΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΠΡΑΞΕΙΣ ἢ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ.

- I Ὁ οἶκος.
- II Τροφή.
- III Ἐνδύματα.
- IV Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.
- V Τὸ παιδίον.
- VI Γαμήλια ἔθιμα.
- VII Ἐθιμα κατὰ τὴν τελευταίαν.
- VIII Βίοι. Γεωργικός, ποιμενικός, στρατιωτικός, ναυτικός, ἀλιευτικός, κυνηγετικός). Βιομηχανικὰ ἐπιτηδεύματα. Μεταλλευταί. Γυναικεῖα ἔργα καὶ ἐπιτηδεύματα.
- IX Δίκαιον.
- X Λατρεία.
- XI Δημόδης φιλοσοφία.
- XII Δημόδης ἰατρική.
- XIII Μαντική.
- XIV Ἀστρολογία.
- XV Μαγεία.
- XVI Μαγικὰ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.
- XVII Παιδιαὶ καὶ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα.
- XVIII Χοροὶ καὶ μουσικὴ αὐτῶν. Μιμικὴ κλπ.
- XIX Μουσικὴ καὶ μουσικὰ ὄργανα.
- XX Καλλιτεχνία. (Γλυπτικὴ, ποικιλτικὴ, αἰσθητικὴ).

Γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ τὸ διάγραμμα αὐτὸ εἶναι πλουσιότατο καὶ ὑποδειγματικόν. Πλαῖνι στὶς φιλολογικὰς ἀναζητήσεις πού μᾶς προσφέρουν τὰ κείμενα τοῦ λαϊκοῦ λόγου (εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπίδραση πού εἶχαν τὰ κείμενα αὐτὰ στὴ λογοτεχνία μας καὶ ὁ ρόλος πού ἐπαιξαν γιὰ τὴ διαμόρφωση καὶ τὴν ἐπιβδλή

(4) Λαογραφία Α', σ. 11—14. Ἐκεῖ ὁ Πολίτης σημειώνει, ὅτι συνθέτοντας τὸ διάγραμμα αὐτό, εἶχε ὑπόψη τοῦ «τὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

τῆς δημοτικῆς γλώσσας) μπαίνουν σὲ μικτὴ κατάταξη—τὸ σωστότερο θὰ ἦταν νὰ εἶχαν καὶ αὐτὲς χωρ.στῆ σὲ δύο—οἱ ἄλλες κατευθύνσεις τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας, πού ἀφοροῦν τὸν ψυχικὸ καὶ ὕλικὸ βίον τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεχτο ὅτι στὸν τομέα τοῦ ὕλικου καὶ κοινωνικοῦ βίου ὁ Πολίτης δίνει πολλὰ ἀπὸ τὰ θέματα πού ἡ ἐξελιγμένη σήμερα κοινωνιολογικὴ καὶ ἐθνογραφικὴ ἔρευνα πραγματεύεται.

Ὁ Πολίτης τὴν περίοδο αὐτὴ ἦταν στὴν ἀκμὴ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσης του καὶ τῆς παραγωγῆς του. Οἱ «Παροιμίες» καὶ οἱ «Παραδόσεις» τοῦ στὴ Βιβλιοθήκη Μαρασλή (5) εἶναι μνημειακὰ ἔργα τῆς φιλολογικῆς μας Λαογραφίας, γνωστὰ καὶ στοὺς ξένους ἐρευνητές. Μὰ ὁλόκληρος ὁ πλοῦτος τῶν ἐργασιῶν του, τὰ μαθήματά του στὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση πού πρόσφερε στοὺς Ἕλληνες λαογράφους ἔδωσαν κατευθύνσεις καὶ ἀφῆσαν δυνατὴ τὴ σφραγίδα τους στὴν κατοπινὴ ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς λαογραφίας. (6)

Σημειώνουμε ἐδῶ τώρα τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλων λαογράφων πού ξεχωρίζουν τὴν περίοδο αὐτὴ στὶς εὐρωπαϊκὰς χώρες γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ προσφορά τους. Εἶναι: οἱ Sebillot καὶ Gaidoz στὴ Γαλλία, οἱ Mogk Dieterich, Wehrham καὶ Schell στὴ Γερμανία, ὁ Hoffman-Kreyer στὴν Ἑλβετία, ἡ Burne καὶ ὁ Gompe στὴν Ἀγγλία, ὁ Loria στὴν Ἰταλία, ὁ Olgik στὴ Δανία, ὁ Barbeau στὸν Καναδά καὶ ὁ de Hoyos στὴν Ἰσπανία.

B'. Η ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τὸ 1918 οἱ Εὐρωπαϊκὰς χώρες εἶχαν τὴν εἰρήνη τους. Οἱ στρατευμένοι πολῖτες ξαναγύρισαν στὶς πατρίδες τους καὶ οἱ διάφοροι κλάδοι ἀπασχολήσεων ζήτησαν νὰ ξαναβροῦν τὸ ρυθμὸ τους. Μὰ ὁ πόλεμος εἶχε πολλὰ καταστρέψει, πολλὰ ἀλλάξει, πολλὰ ἀνακατέμει. Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα βρέθηκε ξαφνικὰ μπροστὰ σὲ καινούρια προβλήματα καὶ ὑποχρεώσεις. Οἱ βομβαρδισμοὶ εἶχαν γκρεμίσει πολλὰ ἀπὸ τὰ δείγματα τῆς λαϊκῆς κατοικίας, οἱ νέες μηχανικὲς ἐπινοήσεις τοῦ πολέμου παραμέρισαν τὴν πατροπαράδοτη τεχνικὴ, οἱ μετακινήσεις τῶν πληθυσμῶν ἢ τὸ κατέβασμα τῶν ἀγροτῶν στὶς πόλεις ἀνακάτεψαν τὰ ἔθιμα. Τὸ πολὺ κοινὸ ἄρχισε νὰ νοσταλγῆ τὸν παλιὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ, ἡ ἐπιστήμη ν' ἀνησυχῆ γιὰ τὸν ἀφανισμό του. Τὰ δύο αὐτὰ αἰσθήματα χαρακτηρίζουν τὴ λαογραφικὴ κίνηση τῆς β' αὐτῆς περιόδου. Οἱ ἴδιες οἱ ἐπαρχίαι παίρνουν τὴν πρωτοβουλία τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ἐπίδειξης τοῦ λαογραφικοῦ τους θησαυροῦ, ἰδρύοντας Ἐταιρίες καὶ περιοδικὰ, ἢ ὀργανώνοντας ἐκθέσεις καὶ ἀνοίγοντας ἐπαρχιακὰ μουσεῖα. (Αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα συνέβηκε ὕστερ' ἀπὸ τὴ λήξη τῆς δικῆς τῆς πολεμικῆς περιόδου, πού εἶναι τὸ 1922). (7)

(5) «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ἀθῆναι 1899—1904.

(6) Βλέπε βιογραφία Πολίτη (ἀπὸ τὸν Στίλωνα Κυριακίδη) καὶ βιβλιογραφία τῶν ἐργασιῶν του στὸ περιοδικὸ «Λαογραφία», τόμος Ζ' (1923) σελ. θ'—να'.

(7) Στὴ Γερμανία, ἡ κίνηση αὐτὴ ἐνισχύθηκε καὶ γιὰ πολιτικοὺς σκοποὺς ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἡ ἐπαρχιακὴ λαογραφία (Heimat Kunde) καὶ τὰ τοπικὰ Μουσεία τῆς (Heimat-museen) κλήθηκαν νὰ

Ἐπίσης ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς, εὐρωπαϊκοὺς κι' ἀποικιακοὺς, ἔκαμε ν' ἀναπτυχθῶν τὰ διαφέροντα τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴν ξένη λαογραφία καὶ νὰ πυκνώσουν οἱ συγκριτικὲς ἐρευνες. Ἡ ἴδια ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα διεθνὲς λαογραφικὸ συνέδριο ποὺ ὀργάνωσε τὸ 1928 στὴν Πράγα, σκέφτηκε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὶς λαογραφικὲς σπουδὲς γιὰ τὴν ἀλληλογνωριμία τῶν λαῶν, κι' ἵδρυσε γι' αὐτὸ τὴ Διεθνῆ Ἐπιτροπὴ λαϊκῶν παραδόσεων καὶ τεχνῶν (*Commission Internationale des Arts et traditions Populaires*).

Ἀπὸ καθαρὰ θεωρητικὴ ἀποψη, οἱ Γερμανοὶ ἐξακολούθησαν νὰ θέτουν προβλήματα γύρω ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς Λαογραφίας. Ἄν ἡ προηγούμενη περίοδος ἐγνώρισε σοβαρότατες συζητήσεις κι' ἀντιθέσεις γιὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ περιεχομένου τῆς λαογραφικῆς ἐρευνας, ἡ δευτέρη αὐτῆ τοῦ μεσοπολέμου ἀπασχολήθηκε μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς. Κι' εἶναι σημαντικὴ πρόοδος, ἰδιαίτερα γιὰ μιὰ κοινωνιολογικὴ ἐπιστῆμη, ν' ἀναζητοῦνται ἔντονα οἱ σκοποὶ, ἔστω κι' ἂν οἱ ἀπαντήσεις κι' οἱ σχετικὲς ἀπόψεις μένουν συζητήσιμες. Ὁ ψυχολογικὸς σκοπὸς, ἡ γνῶσις τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἰδιοσυστάσιος τοῦ λαοῦ στὰ ἔθνη τῶν πλαίσιος, εἶναι ἡ ἀποψη τοῦ ὑποστήριξαν οἱ Γερμανοὶ λαογράφοι, Spranger, Naumann καὶ Reuschel. Μὰ ἄλλος Γερμανός, ὁ Lauffer, διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ αὐτῆ ψυχολογικὴ θεωρία τονίζοντας πὼς ἡ Λαογραφία ζητᾷ ἐπὶ πάντων ν' ἀπεικονίσῃ τὸ λαϊκὸ βίον ὅπως εἶναι, ἐξακριβώνοντας ἀπὸ πότε καὶ γιατί εἶναι τέτοιος· ὅτι δὲν εἶναι μόνο ψυχολογικὴ ἐπιστῆμη ἀλλὰ καὶ τμῆμα σπουδαῖο τῆς καθολικῆς ἐπιστῆμης τοῦ πολιτισμοῦ. (8)

Στὴν περίοδο αὐτὴ δόθηκε συχνὰ ἡ εὐκαιρία νὰ συμπέσουν οἱ χώροι καὶ τὰ διαφέροντα Λαογραφίας καὶ Ἐθνολογίας. Τὸ πλάτεμα τῶν ὀριζόντων ἀπὸ τὸν πόλεμο κι' ἡ ἐμφάνιση στὸ προσκήνιο λαῶν ποὺ ὡς τότε θεωροῦνταν ἀπομακρυσμένοι ἢ πρωτόγονοι, ἔκαμε πρώτη τὴ Λαογραφία νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ γιὰ τοὺς «ἀποικιακοὺς» λαοὺς, ἀφοῦ ἡ φιλολογία τους, τὰ ἔθιμά τους κι' ἡ καλλιτεχνία τους τὸ ζητοῦσαν (9). Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ ἐθνολογικοὶ δρόμοι ἀναζητήσεως—ἀνθρωπολογικοὶ, γλωσσολογικοὶ, ἐθνογραφικοὶ—μιὰ καὶ ἡ φύση τῶν λαῶν ἀποδεικνύονταν ὅμοια, χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴ μελέτη τῶν μητροπολιτικῶν ἐθνῶν, εὐρωπαϊκῶν ἢ ἀμερικανικῶν. Ἡ παλιὰ διάκριση ἀνά-

κρατήσουν τὸ πνεῦμα τοῦ πολίτη δεμένο μὲ τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του. Τὸ ἴδιο ἐγινε ἀργότερα καὶ στὴ Ρωσία, ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νομάδες λαοὺς, ποὺ τὸ Κράτος ἐγκαθιστώντας τους σ' ἓναν τόπο ζήτησε νὰ τοὺς δέσῃ καὶ ψυχικὰ μὲ τὴν καινούργια πατρίδα, ἰδρύοντας Ἀρχεῖα καὶ Μουσεῖα τῆς λαϊκῆς τους ζωῆς.

(8) Βιβλιογραφία γιὰ τὶς μελέτες γύρω ἀπὸ τὴ Λαογραφία στὴν περίοδο αὐτῆ, βλέπε στὸ *Manuel de Folklore Français contemporain* τοῦ A. Van Gennep τόμος III (Παρίσι 1937) σελ. 99—101.

(9) Οἱ Ἄγγλοι ἀπὸ πολὺ νωρίτερα μεταχειρίζονταν τὸν ὄρο *folklore* καὶ γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἀγρίων, κι' οἱ Γάλλοι ἔδωσαν τὸ 1929 σ' ἓνα τους περιοδικὸ τὸ ἔνομα *Revue de Folklore Français et de Folklore Colonial*.

μεσα Λαογραφία κι' Ἐθνολογία (ἡ πρώτη ἀφοροῦσε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς καὶ πολιτισμένους λαοὺς, ἡ δὲ δευτέρη τοὺς ἀπολίτιστους) ἀντικαταστάθηκε σιγά-σιγά μὲ τὴν ἀποψη πὼς ἡ Ἐθνολογία μπορεῖ νὰ μελετᾷ φυλετικὰ καὶ πολιτιστικὰ, ὅποιοδήποτε λαό, κι' ἡ Λαογραφία νὰ εἶναι τμῆμα τῆς καὶ ν' ἀσκῆται ἐπίσης σ' ὅποιοδήποτε λαό. Στὶς σάλλες τοῦ *Musée de l'Homme* στὸ Παρίσι, ποὺ εἶναι ἓνα μουσεῖο Ἐθνολογικὸ (1937), πλάι στὶς συλλογὲς τοῦ ἀσιατικοῦ καὶ τοῦ ἀφρικανικοῦ πολιτισμοῦ, δεῖχνονται μὲ τὴν ἴδ.α θεώρηση κι' οἱ εὐρωπαϊκοὶ πολιτισμοί, ἡ δὲ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία τῆς Γαλλίας ἔχει θάλει σκοπὸ τῆς τῆ μελέτη τῆς χώρας μ' ἐθνογραφικὲς μεθόδους (*l'étude métropolitaine par les méthodes ethnographiques*). Γιὰ τὸν πλοῦτο ἀλλωστε τῶν μεθόδων τῆς λαογραφίας καὶ τὴν ἔκταση τῶν διαφερόντων τῆς ἰδιαίτερα στὸν τεχνικὸ καὶ ὑλικὸ βίον ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο τὸ παράδειγμα τῶν Ἐθνολογικῶν Ἰνστιτούτων.

Ἐκπρόσωπος τῆς γαλλικῆς λαογραφίας στὴν περίοδο αὐτὴ κι' ἐρευνητὴς μὲ διεθνῆ ἐπιρροή εἶναι ὁ Arnold Van Gennep. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἐθνολογία. Ἀπὸ τὸ 1904 ὡς τὸ 1920 δημοσιεύει μελέτες πάνω σὲ προβλήματα τῆς Μαδαγασκάρης, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀφρικῆς. Ὑστερα δίνεται ὀλοκληρωτικὰ στὴ Λαογραφία καὶ τὸ 1924 ἐκθέτει τὶς πρώτες ἀπόψεις του σ' ἓνα βιβλιαράκι μὲ τὸν τίτλο «*Folklore*». Ἐνδιαφέρει νὰ παραθέσουμε τὶς πρὸ χαρακτηριστικές:

—Λαογραφία δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ συλλογὴ μικρογεγονότων, παράξενων ἢ εὐχάριστων. Εἶναι μιὰ συνθετικὴ ἐπιστῆμη ποὺ ἀσχολεῖται ἰδιαίτερα μὲ τοὺς χωρικοὺς καὶ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν, καὶ μὲ ὅ,τι ἐπομένει ἀπ' αὐτὴν στὰ ἀστικά καὶ βιομηχανικὰ κέντρα (σελ. 29).

—Ἡ Λαογραφία ἔχει νὰ κάμῃ καὶ μὲ τὴν πολιτικὴν οἰκονομία, τὴν ἱστορία τῶν θεσμῶν, τοῦ δικαίου, τῆς φιλολογίας, τῆς τέχνης, τῆς βιοτεχνίας, κλπ., ἀλλὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες αὐτὲς μὲ τὸ νὰ μελετᾷ τὰ φαινόμενα· ὄχι αὐτὰ καθ' αὐτά, ἀλλὰ στὴν ἐπαφὴ τους μὲ τὸ περιβάλλον τους (σελ. 29—30).

—Ἡ Λαογραφία δὲν μελετᾷ μόνο τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀρχαίων θεσμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ σύγχρονα γεγονότα, τὰ «γεννώμενα». (σ. 30).

—Ἡ Λαογραφία μπαίνει στὸν τομέα καὶ τῆς Ψυχολογίας, ἀτομικῆς ἢ ὁμαδικῆς, ἀλλὰ ξεχωρίζει ἀπὸ κείνη μὲ τὸ νὰ κρατᾷ στὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὀρισμένους κατηγορίες ἀνθρώπων καὶ φαινομένων. (σελ. 30).

—Ὅποιος θέλει ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴ Λαογραφία, πρέπει πρῶτα-πρῶτα ν' ἀφήσῃ τὴν ἱστορικὴν τακτικὴν καὶ νὰ δευθῇ τὴν τακτικὴν τῶν ζωολόγων καὶ τῶν βοτανολόγων, ποὺ μελετοῦν τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ στὴ ζωντανή τους μορφή, μέσα στὸ δικὸ τους ζωντανὸ περιβάλλον. Πρέπει δηλαδὴ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἱστορικὴν μέθοδο μὲ τὴ βιολογικὴν (σ. 33-34).

Τὸ 1937-38 ὁ Van Gennep δημοσιεύει στὴ σειρά *Manuel de Folklore français contemporain* δυὸ τόμους (III καὶ IV) βιβλιογραφίας εἰσαγωγικοὺς γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο του τῆς γαλλικῆς Λαογραφίας (4 τόμοι: 1943-1949), ὅπου προτάσσει ἐρωτηματολόγια καὶ ξεχωρίζει τὶς ἐξῆς ἐπιστῆμες πὼς μποροῦν νὰ βοηθήσουν ἢ νὰ ἐνδιαφερ-

θοῦν γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς λαογραφίας: Ἱστορία, Προϊστορία, Γεωγραφία, Χαρτογραφία, Γλωσσολογία, Φιλολογία, Ἐθνογραφία, Συγκριτικὴ θρησκειολογία, Σεξολογία (10), Κοινωνιολογία, Νομική, Πολιτικὴ, Ψυχολογία, Παιδαγωγικὴ καὶ Φυσικὲς Ἐπιστῆμες.

Κι' ὕστερα χρησιμοποιοῖ τὸ παρακάτω διάγραμμα γιὰ τὴν κατάταξη τῆς ὕλης.

- I. Ἀπὸ τὴν κούνια ὡς τὸν τάφο. (Γέννηση, παιδικὰ χρόνια, γάμος, θάνατος).
- II. Περιοδικὲς γιορτὲς (κινητὲς, ἡμερολογιακὲς, ἀγροτικὲς).
- III. Γιορτὲς τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων.
- IV. Λαογραφία τῆς φύσεως. (Οὐρανὸς γῆ, νερά, φυτὰ, ζῶα, ἄνθρωποι).
- V. Μαγεία καὶ Μαντικὴ.
- VI. Λαϊκὴ γιατρικὴ.
- VII. Φανταστικὰ ὄντα. (Νεράιδες, φαντάσματα κλπ.).
- VIII. Λαϊκὴ λογοτεχνία μὲ κείμενα ποὺ παραλλάσσουν. (Παραμῦθια, παραδόσεις).
- IX. Λαϊκὴ λογοτεχνία μὲ κείμενα σταθερά. (Παροιμίαι, αἰνίγματα κλπ.).
- X Μουσικὴ καὶ λαϊκὰ τραγούδια.
- XI Παιγνίδια καὶ ψυχαγωγίες.
- XII Λαογραφία κοινωνικὴ καὶ δικανικὴ (γειτονιά, ἐπαγγέλματα, στρατός, συμφωνητικὰ, ὑποχρεώσεις...).
- XIII Λαογραφία οἰκιακὴ (σπίτι, ἐπιπλα, τροφές).
- XIV Λαϊκὲς τέχνες. (Ἀγγειοπλαστικὴ, εἰκόνες, φορέματα, θέατρο κλπ.).

Δίνουμε παράλληλα κι' ἓνα ἀγγλικὸ διάγραμμα τῆς ἴδιας ἐποχῆς (1937) ποὺ κυκλοφόρησε σὲ μορφή ἐρωτηματολογίου ἀπὸ τὸ τμήμα λαϊκῆς ζωῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τῆς Οὐαλίας (St. Fagans, κοντὰ στὸ Κάρδιφ). Εἶναι ἀξιοπρόσεχτη ἡ ἐθνογραφικὴ σύστασή του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸ πνεῦμα ἀναζήτησης ποὺ τὸ διέπει.

Α' ΣΠΙΤΙΚΗ ΖΩΗ

- I Τὸ σπίτι. (Ἀρχιτεκτονικὴ, ἀστικά καὶ ἀγροτικά σπίτια, ἐπίπλωση, αὐλὴ, τροφές, μαγειρικὴ καὶ σκεύη. Σχετικὲς δοξασιεῖς).
- II Τὰ φορέματα. (Ἐνδυμασία καὶ στολίδια. Ὑπόδηση. Ξένες ἐπιδράσεις).

Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

- I Ἀστικὴ ἐξέλιξη. (Ἀστικὲς ὑπηρεσίαι, ταχυδρομεῖα, ἐμπόριο, τράπεζαι, οἰκόσημα, σύμβολα, ἐξουσία, κλπ.).
- II Ἐκκλησιογραφία. (Ἱστορία καὶ παραδόσεις γιὰ τὶς ἐκκλησίαι τῆς περιοχῆς).
- III Στρατιωτικὲς ὑπηρεσίαι (ἱστορικὰ καὶ λαογραφικά).
- IV Μεταφορικὰ μέσα (φορεῖα, χειράμαξαι, ζωήλατα, τροχοφόρα, πρῶτα μηχανοκίνητα, θάρκες, πλοῖα).

Γ. ΦΥΣΙΚΗ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

- I Παιδεία. (Ἱστορία τοῦ Οὐαλικοῦ σχολείου. Τί ἀπομένει ἀπὸ τὶς παλιὰς μεθόδους. Παλιὰ βιβλία. Σχολικὲς παραδόσεις).
- II Ψυχαγωγίες, σπὸρ καὶ παιγνίδια. (Παλιὰ καὶ νέα παιγνίδια. Λαϊκὸ θέατρο).
- III Λαογραφικὰ ἔθιμα. (Ἀπὸ τὴ γέννηση ὡς τὸ θάνατο. Μαγεία καὶ Μαντικὴ. Γιορτὲς τοῦ χρόνου. Δοξασιεῖς κλπ.).
- IV Ἰδρύματα. (Ἀρχαιολογικὲς, τοπικὲς καὶ φιλικὲς ἑταιρίαι).
- V Μουσικὴ. (Παλιὰ ὄργανα κλπ.).

(10) Εἶναι κοινούρια ἐπιστῆμη, στὴν ὁποίαν ὁ Van Geneer ἀνάγει, ἀπὸ τὰ θέματα τῆς λαογραφίας, τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραθῶνα καὶ τοῦ γάμου, τὶς συμβολικὲς ἐνέργειαι ἀναπαραγωγῆς κλπ.

Δ' ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

- I. Γεωργία. (Ἐδαφος, ἀγροκτῆματα, καλλιέργεια, συγκομιδὴ, κτηνοτροφία, κτηνιατρικὴ). Λαογραφικὲς δοξασιεῖς μὲ ἐνέργειαι.
- II. Ἄλεσμα. (Μύλοι παλιοὶ καὶ νέοι).
- III Σιδηρουργία. (Ὄνόματα καὶ συστήματα).
- IV Τέχνες γενικά. (Βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα. Ἐργάτες. Μέθοδοι) (11).

Τὰ θέματα κι' οἱ ὑποδιαιρέσεις ὁλοένα πληθύνονται κι' ἡ τάση τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας εἶναι νὰ μὴν ἀφήσῃ ἐκδήλωσιν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν, τὴν ψυχικὴν ἢ τὴ φυσικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ νὰ μὴ τὴν πραγματευθῇ. Ἔτσι, δυὸ κατευθύνσεις θὰ παίρνονται ἀπὸ δῶ καὶ πέρα στὸν καταρτισμὸ τῶν λαογραφικῶν διαγραμμάτων: Ἡ ἡ ἐξαντλητικὴ ὑπερφορτωμένη ποὺ θ' ἀγκαλιάζῃ τὸ σύνολο τῶν διαφερόντων, ἢ ἡ εἰδικὴ μονογραφικὴ ποὺ θὰ περιορίζεται στὴν ἔρευνα ὀρισμένων μορφῶν καὶ φαινομένων τοῦ λαϊκοῦ βίου. Μὰ τὸ δεύτερο αὐτὸ θὰ χρησιμοποιηθῇ πιὸ πολὺ τὴν τελευταία μεταπολεμικὴ περίοδο.

Τί ἐγίνε στὴν Ἑλλάδα τὰ χρόνια τῆς Β' αὐτῆς περιόδου; Τὸ 1918 ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πολίτη τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Ἰδρυμα κρατικὸ, ποὺ ἐξαρτιόταν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, πέρασε ἀπὸ τὸ 1926 στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ διοικητικὴ ἐποπτεία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἡ πρόσληψη στὴν ὑπηρεσία τοῦ φιλολόγων ἐπιστημόνων κι' ὁ ἀσταμάτητος πλουτισμὸς τοῦ ἀπὸ χειρόγραφο ὑλικὸ ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν, (ὡς τὸ 1940 εἶχαν καταχωρηθῇ περὶ τὰ 1460 χειρόγραφα) ἔκαμαν τὸ Γραφεῖο αὐτὸ τὸ κυριότερο ἐργαστήριον λαογραφικῆς μελέτης στὴν Ἑλλάδα καὶ βασικὸ κέντρο γιὰ τὴ μὀρφωση Ἑλλήνων λαογράφων.

Σκοπὸς τοῦ Ἀρχείου τέθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἡ περισυλλογὴ, μελέτη καὶ δημοσίευση τῶν μνημείων τοῦ λόγου καὶ τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ πρῶτα ἄρχισαν ἀμέσως ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια καὶ συνεχίζονται μ' ἔντονη προσπάθεια. Τὸ τελευταῖο προπαρασκευάζεται ὁλοένα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάταξιν ποὺ κάνει στὸ ὑλικὸ—τὸ προσωπικὸ τοῦ Ἀρχείου.

Τὸ 1922 ὁ Στίλπων Κυριακίδης δημοσίευσε τὸν Α' τόμο τῆς ἐργασίας του: «Ἑλληνικὴ Λαογραφία». Εἶναι τὸ βιβλίον ποὺ βγαίνοντας ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Πολίτη (1921) ἀνακεφαλαίωσε καὶ συστηματοποίησε τὴν ὡς τότε ἑλληνικὴ θεωρίαν καὶ ἔρευνα. Δίνοντας σαφῆ παράσταση τῶν λαογραφικῶν ἐννοιῶν, χειραγωγεῖ μεθοδικὰ τὸν συλλογέα στὴ συγκέντρωση καὶ κατάταξιν τῶν μνημείων τοῦ λόγου. Κρατεῖ τὸ καθιερωμένο ἀπὸ τὸν Πολίτη διάγραμμα, ἀλλὰ τὸ ἀνάγει συστηματικότερα σὲ τρεῖς χω-

(11) Βλ. CIAP information. (Παρίσι 1949, ἀριθ. 11—12).

ριστὲς ἐκδηλώσεις: Φυσικοῦ βίου, Ψυχικοῦ βίου καὶ Κοινωνικοῦ βίου. (12)

Καθηγητὴς ἀπὸ τὸ 1926 στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ὁ Κυριακίδης συνέχισε κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Πολίτη κι' ἵδρυσε καινούρια Κέντρα λαογραφικῆς ἔρευνας—πολύτιμα ἐργαστήρια γιὰ τοὺς φοιτητὲς—τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο καὶ τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὶς τελικὲς ἀπόψεις του γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς Λαογραφίας, πού εἶναι σημαντικὰ πληρέστερες ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς τοῦ Πολίτη, δημοσιεύει στὸ 1Β' τόμο τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία». (13) Σύμφωνα μ' αὐτές:

—'Υποκείμενον τῆς Λαογραφίας εἶναι ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐνότητι, ὡς ἐμμόρφου ἐκδηλώσεως τῆς ἐνιαίας λαϊκῆς ζωῆς καὶ ψυχῆς. (14)

—'Ἔργον κύριον τῆς Λαογραφίας εἶναι: 1) ἡ ἐκ τῶν διαφόρων μερικωτέρων ἐκδηλώσεων τοῦ πολιτισμοῦ συγκρότησις τῆς ἐνιαίας αὐτοῦ κατὰ τόπους καὶ χρόνους εἰκόνας, καὶ 2) ἡ ἐρμηνεία (τῆς εἰκόνας) αὐτῆς, κατὰ τε τὰ μέρη καὶ τὸ σύνολον, διὰ μεθόδου φιλολογικῆς, ἱστορικῆς, συγκριτικῆς καὶ ψυχολογικῆς. (15)

—'Ἡ λαογραφία βεβαίως πρέπει νὰ ψυχολογήῃ, ἀν θέλῃ νὰ ἐννοήσῃ βαθύτερον τὰς μορφὰς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὰς ὁποίας ἔχει νὰ ἐξετάσῃ, ὅπως πρέπει καὶ νὰ συγκρίνῃ καὶ ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ μεταβληθῇ εἰς ψυχολογίαν, οὐδὲ εἰς ἀρχαιολογίαν, οὐδὲ εἰς ἱστορίαν, οὐδὲ εἰς οἰανδήποτε συγκριτικὴν ἐπιστήμην. Ἐάν θέλῃ νὰ διατηρηθῇ αὐτοτελής, πρέπει νὰ μένῃ στερεῶς προσηλωμένη εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς, τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰκανὸς καὶ ἐνότητα εἰς αὐτὴν ἀρτίαν νὰ προσδώσῃ καὶ ἀξίαν σημαντικὴν. (16)

Ἡ ἑλληνικὴ λαογραφικὴ κίνησις μέσα στὴν περίοδο αὐτὴ δυνάμωσε σημαντικὰ ὕστερ' ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὴν προσφυγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς στὸ μητροπολιτικὸ ἔδαφος. (Σοβαρότατο ἔθνολογικὸ γεγονός, πού οἱ συνέπειές του θ' ἀπασχολήσουν τὴ λαογραφικὴ ἔρευνα ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς πρόσφυγες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς γηγενεῖς). Ἡ ψυχολογία τῶν ἀτόμων τότε, πού ἐκλαιγαν ἢ νοσταλγοῦσαν τὰ σπιτία, τ' ἀγαθὰ καὶ τὶς συνήθεις τους, πέρασε σιγὰ-σιγὰ καὶ στὶς τοπικὲς ὁργανώσεις, τοὺς συλλόγους καὶ τὶς κοινότητές τους, πού ζήτησαν νὰ περισώσουν καὶ νὰ δείξουν στὸ πανελλήνιο τοὺς λαϊκοὺς πολιτισμοὺς των. Ἔτσι ἰδρύθηκαν τοπικοὶ Σύλλογοι καὶ Περιοδικά, κι' οἱ λόγοι πρόσφυγες καλέστηκαν νὰ δημοσιεύσουν ὅ,τι ἤξεραν ἢ ὅ,τι μπο-

ρούσαν νὰ μαζέψουν ἀπὸ τοὺς γεροντότερους συμπολίτες των. Τὸ 1928 βγαίνουν τὰ περιοδικὰ «Ἀρχεῖον Πόντου» καὶ «Θρακικά», τὸ 1934 τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσολογικοῦ θησαυροῦ», τὸ 1936 τὰ «Ποντιακὰ φύλλα» καὶ τὸ 1938 τὰ «Μικρασιατικὰ Χρονικά». Παράλληλα ἐκδίδονται ἀπὸ ἰδιῶτες καὶ τόμοι τοπικῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας, πολύτιμοι γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ. Ἡ τάσις αὐτὴ τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτοῦρευνας παρουσιάζεται σύγχρονα καὶ στὴν Παλιὰ Ἑλλάδα καθὼς καὶ στὶς ξενοκρατούμενες περιφέρειες. Οἱ Κύπριοι ἐκδίδουν ἀπὸ τὸ 1923 τὰ «Κυπριακὰ Χρονικά»· τὸ 1934 βγάζουν καὶ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Τὸ 1926 βγαίνουν τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τὸ 1930 τὰ «Θεσσαλικὰ Χρονικά», τὸ 1938 ἡ «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν» καὶ τὸ 1940 τὰ «Μακεδονικά». Οἱ σελίδες τῶν περιοδικῶν αὐτῶν προσφέρουν σὲ σημαντικὸ ποσοστὸ λαογραφικὸ ὑλικὸ καὶ μελέτες ἀπὸ τοὺς ἀντίστοιχους τόπους (17).

Παράλληλα μὲ τὶς φιλολογικὲς ἢ περιγραφικὲς λαογραφικὲς ἔρευνες, ἀναπτύχθηκαν μέσα στὴν περίοδο αὐτὴ καὶ τὰ διαφέροντα γιὰ τὰ τεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὑπῆρχαν ἰδρυμένα ἀπὸ ἀρκετὰ νωρὶς στὰς Ἀθήνας δύο Μουσεῖα μὲ δείγματα λαϊκοῦ βίου καὶ τέχνης, τὸ Ἐθνολογικὸ τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας (1883) καὶ τὸ Μουσεῖο Κοσμητικῶν τεχνῶν (1900), ἀλλὰ ἡ ἀποστολὴ καὶ τὰ ἐφόδιά τους δὲν ἦσαν νὰ προπαγανδίσουν γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη οὔτε νὰ γεννήσουν στοὺς λαογράφους καὶ στὸ κοινὸ ἀντίστοιχα διαφέροντα. Αὐτὸ ἄρχισε νὰ γίνεται μὲ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἰδίαιτα μὲ τὶς ἐκθέσεις ἑλληνικῆς χειροτεχνίας, πού ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1921 νὰ ὁργανώσῃ στὰς Ἀθήνας τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων, καὶ τὶς δύο μεγάλες ἐκθέσεις τῶν Δελφῶν (Γιορτὲς τοῦ Σικελιανοῦ 1927 καὶ 1930) ὅπου δείχτηκαν στὸ κοινόν, μὲ θαυμαστὴ συγκέντρωσις, ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα (καλλιτεχνικά, βιοτεχνικά, ἀγροτικά) μαζὶ μὲ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τοὺς τρόπους τῆς παραγωγῆς των (18). Ἐπακολούθησαν δύο ἐκθέσεις, μιὰ στὴ Θεσσαλονικὴ (Διεθνῆς ἐκθεσις 1927) κι' ἄλλη στὰς Ἀθήνας (Βαλκανικὴ διάσκεψις 1930) πλούσιες σὲ δείγματα λαϊκῆς ἐργασίας κι' ἰδρύθηκαν ὕστερα Ἑταιρίαι μὲ σκοπὸ τὴν ἐνθάρρυνσην κι' ἐξέλιξη τῆς λαϊκῆς προσπάθειας. Τέτοιαι εἶναι: Ἡ Ἑταιρία τῶν Φιλοτέχνων (1930),

(12) Πρβλ. καὶ ἄρθρον «Λαϊκὴ ζωὴ» στὴ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία (1934) Τόμος 10ος, σ. 811.

(13) Στ. Κυριακίδου: Τί εἶναι Λαογραφία καὶ εἰς τί δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡ σπουδὴ τῆς Λαογραφίας Τόμ. 1Β' (1938) σελ. 130-157.

(14) σελ. 152.

(15) σελ. 155-6.

(16) σελ. 157. Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς θεωρίας καὶ γιὰ τὶς ἀπόψεις πού ὑποστηρίζει εἶναι τὸ ἄρθρον πού δημοσίευσε ἀργότερα, ἀπ' ἀφορμὴν τῆς μελέτης αὐτῆς τοῦ Στ. Κυριακίδου, ὁ καθηγητὴς Κωνστ. Ρωμαῖος «Λαογραφία καὶ Ἀρχαιολογία» (Λαογραφ. 1Γ' σ. 1-11).

(17) Μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτῆς ἔρευνας μπορούμε νὰ τοποθετήσουμε καὶ τὰ βιβλία τοῦ Δημ. Λουκόπουλου γιὰ τὴ λαογραφία τῆς Ρούμελης. (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ὁφελίμων βιβλίων). Οἱ περιγραφές τοῦ Λουκόπουλου γιὰ τὸ τοπίο καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ πληροφορίες του γιὰ τ' ἀγροτικά, τὰ ποιμενικὰ καὶ τὰ οἰκιακά τους ἔργα, δίνονται κατὰ τρόπο ζωντανόν, μὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν συγχρόνων ἐθνογραφικῶν μεθόδων.

(18) Βλ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλης «Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη» Ἄρθρον στὸ 10ο Τόμο τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (1934).

οὶ Ἑλληνικὲς τέχνες (1931), ὁ Σύνδεσμος Ἑργαστηρίων χειροτεχνίας (1931) κ. ἄ. πού μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὰ πρατήριά τους ἐξασφαλίζουν τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγορὰ τῶν προϊόντων λαϊκῆς χειροτεχνίας ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ καὶ ξένο κοινό. Ἐμφυχωτῆς τοῦ κινήματος αὐτοῦ κι' ἐπιστημονικὸς παραστάτης στάθηκε ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη πού μὲ τὰ βιβλία καὶ τὶς μελέτες τῆς ἐδείξε συμπληρωματικὰ στὸ ἑλληνικὸ καὶ ξένο κοινὸ τὴν τεχνικὴ καὶ λαογραφικὴ σύσταση τῆς λαϊκῆς μας τέχνης.

Ἡ εὐκαιρία τῆς πλατιάς ἐκθέσεως τῶν Δελφῶν μὲ τὸ πλῆθος τῶν δειγμάτων λαϊκοῦ βίου δὲ χρησιμοποιήθηκε δυστυχῶς ἀπὸ τὸ Κράτος, ὥστε νὰ ἰδρυθῆ ἀπὸ τότε ἓνα ἀποκλειστικὸ λαογραφικὸ Μουσεῖο, βίου καὶ τέχνης. Τὸ ἐπιστημονικὸ αὐτὸ Κέντρο λείπει ἀκόμα ἀπὸ τὴν πρῶτευουσα. Εὐτυχῶς ἀπὸ τὸ 1930 ἔχει ἀνοίξει τὶς σάλεις του στὸ κοινὸ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη, πού δείχνει καὶ βοηθάει τὴ μελέτη ἐνὸς σημαντικοῦ μέρους (ἐνδυμασίες, κοσμήματα, ἀσημουργία, κεντήματα) τῆς λαϊκῆς μας τέχνης.

Ἡ μουσικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα ἀρχίζει γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα τὸ 1930 μὲ τὶς φωνογραφήσεις πού ἔκαμε ὁ Σύλλογος Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, μὲ διεύθυνση τῆς Μέλπως Μερλιέ, συμπαράσταση τοῦ Umberto Pernot καὶ μηχανήματα τοῦ γαλλικοῦ οἴκου Pathe. (Ἀπὸ τὸ 1914 ὁ Πολίτης εἶχε συστήσει τὴν Ἐθνικὴ Μουσικὴ συλλογὴ «πρὸς διάσωση καὶ περισυλλογὴν ἀσμάτων, χορῶν καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», ἀλλὰ ὡς τὸ 1939 δὲ λειτούργησε). Ὁ Σύλλογος Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τὸ 1930 καὶ 1931 φωνογράφησε 639 μελωδίες (222 δίσκοι) ἀπὸ τὶς περιοχές: Πόντος, Καπαδοκία, Δωδεκάνησο, Θράκη, Μακεδονία, Ἡπείρο, Θεσσαλία, Ρούμελη, Πελοπόννησο, Κρήτη. (19)

Οἱ φωνογραφήσεις αὐτὲς ὀδήγησαν στὴν ἱδρυση τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πού ἐγκατάστησε τὴ δισκοθήκη του στὸ Σύλλογο τῶν Ὁφ. Βιβλίων κι' ἔβγαλε τὶς ἐκδόσεις του στὴ σειρά τῆς «Ἱστορ. καὶ Λαογρ. Βιβλιοθήκης». Μελετώντας τὶς μελωδίες καὶ τὰ τραγούδια, τὸ Ἀρχεῖο αὐτὸ ἐνδιαφέρθηκε καὶ γὰρ τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου, ἰδιαίτερα τῶν προσφυγικῶν πληθυσμῶν. Ἡ Καπαδοκία κυρίως, ἀλλὰ κι' ἡ Μικρὰ Ἀσία γενικότερα, ἀρχισαν νὰ ἐνδιαφέρουν τοὺς ἐρευνητές. Ἡ διαπίστωση πὼς τὰ στοιχεῖα τῆς παλιάς προσφυγικῆς ζωῆς χάνονται γρήγορα ἔκαμε τὴν κυρία Μερλιέ νὰ κηρύξη ἐπείγουσα τὴ συλλογὴ τους. Τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο ἔγινε Ἀρχεῖο λαϊκῆς μουσικῆς καὶ Μικρασιατικῆς λαογραφίας. (20). Ἔτσι τὸ κίνημα γιὰ τὴ διάσωση

τῶν προσφυγικῶν πολιτισμῶν ἐκδηλώθηκε ἐντονώτερα στὸ ἴδρυμα αὐτό, πού, ὅπως θὰ δούμε στὴν τρίτη περίοδο, πῆρε τὴν ἀνάπτυξη «Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν».

Κλείνοντας τὴ δεύτερη αὐτὴ περίοδο δίνουμε τὰ ὀνόματα μερικῶν λαογράφων πού ἐκπροσωποῦν στὶς χώρες τους τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς κίνηση. Εἶναι οἱ : Saintyves καὶ Van Gennepe (Γαλλία), Wright, Bruner καὶ Goodland (Ἀγγλία), Spamer, Naumann (Γερμανία) Haberland (Ἀυστρία), Azadovsky (Ρωσία), Erixon (Σουηδία), Marinus (Βέλγιο), Nielsen (Δανία), Honti (Οὐγγαρία), Corso (Ἰταλία), Krohn (Νορβηγία) κ. ἄ.

Γ. Ἡ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τὸ 1940 ὡς τὸ 1945 λίγοι λαοὶ εἶχαν τὴν τύχη νὰ φροντίζουν ἀμέριμοι γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ἐξελίσσοντάς τὶς μεθόδους καὶ τὸ πλάτος τῶν ἐρευνῶν τῆς. Οἱ περισσότεροι ἦταν ριγμένοι στὴ δίνη τοῦ πολέμου καὶ μόνο σὰν «φαινόμενα πρὸς ἔρευνα» μπορούσαν νὰ ὠφελήσουν τὴ Λαογραφία. (Ἡ Ἐθνογραφία τοῦ μέλλοντος θὰ ἔχη πολλὰ νὰ μελετήση, πάνω στὶς μεταβολές πού συντελέστηκαν στοὺς λαϊκοὺς πολιτισμοὺς ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ ἀνακάτωμα καὶ τὶς μετοικεσίες, ἰδιαίτερα γιὰ τὶς φυλετικὲς ἀντιδράσεις, τὶς γεωγραφικὲς προσαρμογές καὶ τὰ λαογραφικὰ ἐπινοήματα στὸ διάστημα τοῦ πολέμου).

Ἀπὸ τὸ 1945 καὶ πέρα, ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει τὴ διεθνή λαογραφικὴ κίνηση εἶναι ἡ ἔνταση τῆς ἔρευνας, κι' ἡ χρησιμοποίησι τῶν πορισμάτων τῆς μὲ σκοπούς: 1) ἀνοικοδομητικούς, 2) εἰρηνιστικούς.

Τὴν ἔνταση τῆς ἔρευνας ἀπαιτοῦσε πάλι τὸ γεγονός τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου, ἡ γρήγορη ἐπικράτηση τῶν ἀστικῶν καὶ διομηχανικῶν τρόπων ζωῆς στὴν ὑπαιθρο, ἡ ψυχολογικὴ ἀδιαφορία τῶν πληθυσμῶν γιὰ τὰ πατροπαράδοτα κι' ἡ ἀβασάνιστη παραδοχὴ ἢ ἐπιβολὴ ξένων ἐθίμων στὴν ἐθνικὴ ζωὴ.

Ἦταν ξανά μιὰ εὐκαιρία νὰ διαπιστωθῆ πὼς ἡ περισυλλογὴ καὶ μελέτη τῶν στοιχείων τοῦ ὑλικοῦ βίου εἶναι πιὸ ἐπείγουσα ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη τῶν μνημείων τοῦ λόγου (21).

Ἐρωτηματολόγια συντάσσονται τώρα πάνω στὰ ποικίλα θέματα πού ἐνδιαφέρουν, γενικὰ ἢ εἰδικότερα τὴν ἔρευνα, καὶ στέλνονται στοὺς δασκάλους, στοὺς λογίους, τοὺς μαθητές, στοὺς στρατιῶτες ἀκόμη καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ἀγρότες ἢ βιοτέχνες. Ὑποδειγματικὴ ἦταν τὸ 1948 στὴ Νορβηγία ἡ διανομὴ τέτοιων ἐρωτηματολογίων στοὺς ἀγρό-

(19) Μέλπως Μερλιέ: Ἡ μουσικὴ Λαογραφία στὴν Ἑλλάδα. Ἀθῆναι 1935, σ. 12.

(20) Βλ. Μέλπως Μερλιέ: Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μικρασιατικῆς Λαογραφίας. Ἐκδόση Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἀθῆναι, 1948.

(21) Ἡ Γαλλικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρία ἔχει βάλει σκοπὸ νὰ συμπληρώσῃ τὸ γρηγορώτερο ὅσα κενὰ παρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ προβιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ (programme d'urgence). Δυὸ ἀπὸ τὰ θέματα πού βιάζεται τώρα νὰ μελετήσῃ, εἶναι ἡ ἀγγειοπλαστικὴ κι' ὁ χορός.

τες πού ἀπάντησαν μὲ προθυμία κι' ἀκρίβεια σὰν νὰ ἔδιναν πληροφορίες ὑπηρεσιακές.

Τοὺς ἀνοικοδομητικούς σκοποὺς ἐξυπηρέτησε ιδιαίτερα ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στοιχείου προσαρμοσμένου στὰ γεω-οικονομικὰ πλαίσια τῶν λαῶν ἀπὸ πανάρχαια χρόνια. Σὲ δύο μεγάλα συνέδρια τῆς CIAP (Commission Internationale des Arts et traditions populaires) πού ὀργανώθηκαν τὸ ἕνα στὸ Παρίσι (1947), καὶ τὸ ἄλλο στὴ Βουδαπέστη (1948) συζητήθηκαν: 1) ὁ ρόλος τῆς Λαογραφίας στὴν ἀγροτικὴ ἀνοικοδόμησι, καὶ 2) οἱ δυνατότητες γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς κι' ἐπίπλωσης σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ γιὰ τὶς καταστρεμμένες ἀπὸ τὸν πόλεμο περιοχές.

Ὅσο γιὰ τοὺς εἰρημιστικούς σκοποὺς τῆς Λαογραφικῆς ἔρευνας, αὐτοὺς τοὺς ἐκήρυξε μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων τῆς U. N. E. S. C. O., ὁ διεθνὴς ὀργανισμὸς τῆς C. I. A. P. Πρόγραμμά του εἶναι ἡ συστηματοποίηση κι' ἡ ἐξέλιξη τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν σ' ὅλες τὶς Χῶρες, μὲ σκοπὸ τὴν ἀλληλοεπαφὴ καὶ γνῶριμια τῶν λαῶν, καθὼς καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ διαπίστωση τῶν ἀνθρώπινων ὁμοιοτήτων. Δίνουμε ἀμέσως τὶς ἐργασίες πού ἐτοίμασε ἢ ἐτοιμάζει ἀκολουθώντας τὸ πρόγραμμά της αὐτὸ ἡ CIAP, καὶ πού χαρακτηρίζουν μαζί τὶς διεθνεῖς σύγχρονες λαογραφικὲς ἀναζητήσεις. (22)

1. Σύνταξη ἑνὸς πολὺγλωσσου λεξικοῦ ἐθνογραφικῶν καὶ λαογραφικῶν ὄρων. (23). 2. Προπαρασκευὴ μιᾶς συλλογῆς ἀπὸ ἐθνογραφικὰ καὶ λαογραφικὰ ταινίες, πού νὰ δείχνουν τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ στὶς διάφορες χῶρες. 3) Δημοσίευση μ' ἄς σειρὰς τόμων μὲ τίτλο: «Ἡθῆ, ἔθιμα καὶ τρόποι ζωῆς τῶν λαῶν». (Ὁ γενικὸς πίνακας περιεχομένων τους θὰ ἐπιτρέπη τὴ σύγκριση, καὶ τὴ διαπίστωση τῆς συγγενείας τῶν λαϊκῶν πολιτισμῶν). 4. Μελέτες γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὸ ρόλο της στὴν ἀνοικοδόμησι. 5. Οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι τῶν ἐθνογραφικῶν καὶ λαογραφικῶν Κέντρων πού δοκιμάστηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἢ δὲν διαθέτουν μέσα γιὰ τὴν ἔρευνα. 6. Σύνταξη ἑνὸς ἐγχειρίδιου τεχνικῆς καὶ μεθόδων γιὰ τὴν ἐθνογραφικὴ καὶ λαογραφικὴ ἔρευνα. 7. Ἐκδόσι τοῦ περιοδικοῦ I.A.O.S μὲ περιεχόμενον: συγκριτικὴ λαογραφία κι' ἐθνογραφία. (21). 8. Γενικὴ βιβλιογραφία τῆς CIAP, ιδιαίτερα πάνω στὶς ἔρευνες γιὰ τὴν Ἀφρικὴ, τὴν Ἀμερικὴ, τὴν Ὠκεανία καὶ τὴν Ἀνατολή. 9. Παγκόσμιος κατάλογος τῶν μουσικῶν λαογραφικῶν κι' ἐθνογραφικῶν δίσκων. 10. Ὑπόδειξι μιᾶς διεθνοῦς παρασημαντικῆς (notation) γιὰ τὴν λαογραφικὴ κι' ἐθνογραφικὴ μουσικὴ. 11. Μελέτη ἑνὸς φωνηπητικοῦ μηχανήματος πού νὰ μὴ ἔχει ἠλεκτρικὸ ρεύμα. 12. Μελέτη τῆς λαϊκῆς παράδοσις ἀπὸ ἀπο-

ψη φυσιολογικῆ, βιολογικῆ καὶ ψυχολογικῆ. (Εἰδικὰ θέματα: Ὡς ποῖο σημεῖο μιὰ καλύτερη γνώσι κι' ἕνας μεγαλύτερος σεβασμὸς τῶν πολιτισμῶν καὶ τῶν τρόπων ζωῆς τῶν διαφόρων λαῶν μποροῦν νὰ περιορίσουν τὶς προστριβὲς καὶ τὴν ἀσυνεννοησία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ἔθνη; Σὲ ποιούς τομείς ἢ ὑπαρξὴ λαϊκῆς τέχνης καὶ παράδοσις ἐξηγεῖται μὲ τὴ μεταβίβασι ἀπὸ τοὺς λεγόμενους καλλιεργημένους κύκλους πρὸς τοὺς λαϊκοὺς; Ὡς ποῖο σημεῖο ὑπάρχει μιὰ ἀντίστροφη κίνησι τῶν λαϊκῶν δημιουργημάτων πρὸς τὰ καλλιεργημένα στρώματα;) 13. Συντονισμὸς τοῦ προγράμματος μελετῶν τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς CIAP. (Μουσειολογία, Τεχνολογία, Κοινωνιολογία, Φιλολογία, Θέατρο, Καλὲς τέχνες, Μουσικὴ, Ἐκθέσεις καὶ Γιορτές). 14. Μέθοδοι κατάταξις καὶ ἐκθέσις τῶν μουσειακῶν ἐθνογραφικῶν καὶ λαογραφικῶν συλλογῶν. 15. Ἐκδόσι φωνογραφικῶν λευκωμάτων, πού θὰ δείχνουν συγκριτικὰ τὸ ἴδιο μουσικὸ λαογραφικὸ θέμα στὶς διάφορες χῶρες. 16. Διεθνὲς εὔρετήριον τῶν μουσικῶν συλλογῶν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ πολιτισμῶν. 17. Διεθνὲς εὔρετήριον τῶν μουσικῶν συλλογῶν καὶ κέντρων φωνοληψίας (στάδιο ἐρευνῶν καὶ βιβλιογραφία). 18. Ἀποδοχὴ ἑνὸς διεθνοῦς συστήματος γιὰ τοὺς λαογραφικοὺς ἀτλαντες, πού νὰ βοηθᾶ τὴ συγκριτικὴ ἀνέγνωσίν τους. 19. Διάσωσι κι' ἀνανέωσι τῶν παλιῶν λαογραφικῶν δίσκων, ὅπου κι' ἂν βρίσκωνται. 20. Συγκριτικὴ μελέτη τῶν χειρονομιῶν καὶ νευμάτων στοὺς διαφόρους λαοὺς. 21. Μελέτη τοῦ νανουρίσματος σὰν παγκόσμιος ἐκφρασις τοῦ αἰσθήματος τῆς Μητρότητος. 22. Ἐρευνα γιὰ τὴ τζάζ. (Εἶναι λαϊκὴ μελωδία; καὶ γιὰτί ἀρέσει;) 23. Μελέτη γιὰ ἕνα διεθνὲς σύστημα ὀργάνων πού θὰ ἐξυπηρετῆ τὶς λαογραφικὲς ἀποστολές.

Οἱ ἀναζητήσεις αὐτὲς ὅσο κι' ἂν φαίνονται νεώτερες, δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοὺς καθιερωμένους σκοποὺς τῆς Λαογραφίας δηλαδὴ τὴν πλήρη γνώσι τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐξισχύισι τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Τὸ νεώτερον θρίσκεται στὴ διεθνή κλίμακα ὅπου τοποθετοῦνται οἱ σκοποὶ αὐτοὶ, καθὼς καὶ στὶς ἀνθρωπιστικὲς τοὺς ἐπιδιώξεις. Ὁ ἄλλος ὅμως σκοπός, ἡ χρησιμοποίησι δηλαδὴ τῶν λαογραφικῶν δεδομένων γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι, εἶναι ἀρκετὰ πρωτότυπος, καὶ σημειώνει ἕνα δῆμα πρὸς τὴν πρακτικὴ ἐπίσης ἀποστολὴ τῆς Λαογραφίας πού θὰ εἶναι ὄχι μόνο ἡ διαπίστωση ἀλλὰ καὶ ἡ βελτίωσι τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Κάτι ἄλλο πού χαρακτηρίζει τὴ λαογραφικὴ ἔρευνα τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου εἶναι ἡ στενότερη ἀκόμα σχέση της μὲ τὴν Ἐθνολογία, ἡ ἐνίσχυσις της ἀπὸ τὶς μεθόδους καὶ τὰ πορίσματα ἐκείνης. Ἡ σύγχρονη θεώρησι τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ὄχι μόνο σὰν ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἀλλὰ καὶ γεωοικονομικοῦ φαινομένου, ἔκαμε νὰ πλαισιωθοῦν οἱ ἔρευνες του μ' ἐθνολογικὰ συστήματα, πού προσφέρουν τὴ γνώσι του ριζικότερη καὶ πιὸ ἐξαντλητικὴ.

Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα παίρνει σιγὰ-σιγὰ ἡ Λαογραφία τ' ὄνομα Ἐθνογραφία, πού διαφέρει κατὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν γνωστὸ ὄρο Folklore, ὅτι προχωρεῖ πρὸς τὸ φιλολογικόν, τὸ ψυχικόν καὶ τὸ πρακτικόν στοιχεῖον τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ περάσι ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ χώρου, τῶν συνθηκῶν ζωῆς καὶ τῶν ἐπιδράσεων πού προσδιορίζουν τὰ στοιχεῖα αὐτά. Κι' ὅτι ἀκόμα μπορεῖ ν' ἀ-

(22) Βλέπε «CIAP Information» ἀριθ. 11-12 (Παρίσι, 1949).

(23) Ἡ συχνὴ συμπαραθέσι τῶν δύο ὄρων: ἐθνογραφικὸ καὶ λαογραφικὸ συνηθίζεται πολὺ τὰ τελευταῖα χρόνια, κι' ὀρεῖται στὸ πλησίασμα τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστημῶν καὶ στὴ στενὴ συνεργασία τους γιὰ τὴν ἔρευνα. Ὑπάρχουν περιπτώσεις πού τὸ δεῦτερον θεωρεῖται ἐξάρτημα τοῦ πρώτου.

(24) Ὁ τίτλος τοῦ περιοδικοῦ ὀφείλεται στὸν Ἑλληνα γενικὸ Γραμματεῖα τῆς CIAP κ. Ε. Φουντουκίδη. Μουσειολόγος μὲ διεθνὲς κύρος κι' ἐθνογράφος ὁ ἴδιος, διεύθυνε παλιότερα τὰ περιοδικὰ MUSÉOGRAPHIE καὶ MUSEION.

σκηθῆ ὄχι μονάχα σὲ ἀγροτικούς πληθυσμούς ἀλλὰ καὶ σὲ ἀστικούς, σὲ συντεχνίες καὶ σ' ἐμπορικὰ συγκροτήματα. Καὶ νὰ καταλήγῃ σὲ συμπεράσματα πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς μορφῆς, ποὺ νὰ εἶναι πολὺτίμα γιὰ τὴν Παιδεία, τὴν Νομοθεσία καὶ τὴν Οἰκονομία τοῦ Ἔθνους.

Τὴν τάση αὐτὴ τὴ συναντοῦμε χαρακτηριστικὰ στὶς νεώτερες λαογραφικὲς Σχολὲς τῆς Γαλλίας: στὸ Κέντρο μορφώσεως Ἐθνολογῶν τοῦ Musée de l' Homme καὶ στὴν ἔδρα τῆς Ἐθνογραφίας τοῦ Louvre (Musée des Arts et Traditions populaires). Τὸ πρῶτο ἀσκεῖ τοὺς σπουδαστὲς ἐθνολόγους σὲ γαλλικὸ ἔδαφος. Ἡ μελέτη ἐνὸς χωρίου γίνεται ἀπὸ ὁμάδα ἐρευνητῶν, ποὺ χωρισμένοι σὲ εἰδικότητες ξεσηκώνουν μέσα σ' ἐλάχιστο χρόνο ὁλόκληρη τὴ βιολογικὴ ὑπόσταση τοῦ χωρίου ἀποκομίζοντας μαζί καὶ «λαογραφικὸ ὕλικό». (25).

Στὴν ἔρευνα αὐτὴ, παράλληλα μὲ τὴν παρατήρηση, τὸ ἐρωτηματολόγιο καὶ τὴν καταγραφή, χρησιμοποιεῖται σὲ σπουδαῖο βαθμὸ ἡ ἀρχεακὴ καὶ στατιστικὴ πληροφορία (Δημαρχεῖο, ἐκκλησία, συμβολαιογραφεῖο), ἡ χαρτογράφηση, τὸ μηχανικὸ σχέδιο κι' ἡ φωτογραφία· κι' ὅπου εἶναι δυνατό, ἡ κινηματογράφηση, ἡ φωνοληψία κι' ἡ ἀεροπορικὴ φωτογραφία.

Τὸ Musée des Arts, et traditions populaires καταρτίζει μὲ παρόμοιες ἔρευνες συλλογὴ ἀπὸ Μονογραφίες χωριῶν, ποὺ κάποτε θὰ εἶναι πολλὲς καὶ θὰ δίνουν τὴν ὕλικὴ καὶ ψυχικὴ ζωὴ ὁλόκληρης τῆς Γαλλίας. Τὸ ἴδιο σύστημα ἐφαρμόζει καὶ στὶς ἀστικές μορφές βίου, ὅπου μελετᾶ συνοικίες, βιομηχανικοὺς συνοικισμοὺς τὴν κίνηση τῆς ἀγορᾶς ἢ τὴ συμβίωση μιᾶς πολυκατοικίας.

Ἡ μονογραφία εἶναι μιὰ μορφή ἔρευνας ποὺ χρησιμοποιεῖται ἐντατικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐχει ὀδηγήσει σ' αὐτὴν ὄχι μόνο ἡ ὑπερβολικὴ ἔκτασι τῶν λαογραφικῶν διαφερόντων κι' ἡ ἀδυναμία τῆς συνολικῆς πραγμάτευσής τους, ἀλλὰ κι' ἡ σημασία ποὺ παίρνει γιὰ τὴν ἔρευνα, ἡ ἀγωγικὴ τῆς μεθόδου.

Σὲ ἄρθρο του μὲ τὸν τίτλο: «Παρατηρήσεις γιὰ τὴ γαλλικὴ μητροπολιτικὴ ἔθνογραφία» (26) ὁ καθηγητὴς τῆς Ἐθνογραφίας καὶ ἔφορος τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου τοῦ Παρισιῦ Marcel Maquet γράφει:

—Ἐπειδὴ τὸ πλάτος τῶν διαφερόντων τῆς εἶναι μεγάλο, ἡ ἔθνογραφία πρέπει νὰ ἐργάζεται προχωρώντας ἀπὸ τὸ ἀπλὸ πρὸς τὸ σύνθετο. Ὅταν πρόκειται νὰ μελετήσουμε ἓνα χωριό, πρέπει ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴ μονογραφικὴ ἔρευνα τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων τοῦ ὕλικου βίου του, ἀπὸ τὰ άτομα καὶ τὶς ὁμάδες, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν κοινωνία του. Ὑστερὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ θὰ ἔλθῃ ἡ περιοχὴ, ἡ ἐπορ-

χία, τὸ ἔθνος, ὅπου καὶ θὰ καταλήξουν μὲ συνθετικὸ ρόλο οἱ διάφορες μονογραφίες. (σελ. 51 - 52).

—Ἡ ἐντατικὴ μονογραφία (monographie intensive) εἶναι ὁ πιὸ χαρακτηριστικὸς τρόπος ἐργασίας στὴν ἔθνογραφικὴ ἔρευνα, ἀδιάφορο ἂν ἀναφέρεται σὲ στοιχεῖα, σὲ θεσμούς, ἢ σὲ πολιτιστικὰ ὁμάδες. Μελετώντας π. χ. ἓνα ἀντικείμενο, θὰ τοῦ δώσουμε τὴν ἀκριβῆ φυσικὴ του περιγραφή, τὴν τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς χρήσης του, τὸν οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ του χαρακτήρα, τὴν ἐξήγηση τῶν μαγικο-θρησκευτικῶν ἰδεῶν ποὺ φέρνει, καθὼς καὶ τὴν αἰσθητικὴ του ἐκτίμησι (σελ. 52) (27).

Τὸ ἀντίστοιχο εἶδος τῆς μονογραφίας, ἡ ἐκτατικὴ (monographie extensive) εἶναι παλαιότερη στὴν ἱστορία τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας, χρησιμοποιεῖται ὅμως τελευταῖα ἐπίσης συχνά, συντροφευμένη ἀπὸ Ἄτλαντες, ποὺ δίνουν παραστατικὰ τὸ φαινόμενο καὶ τὴν ἐξέλιξή του, (π. χ. ἡ λατρεία ἐνὸς ἀγίου σὲ μιὰ χώρα, ἡ παρουσία ἐνὸς ἐθίμου ἢ ἐνὸς εἶδους ἐπίπλου σὲ περισσότερες). Τοὺς ἄτλαντες αὐτοὺς ἐχρησιμοποίησαν πρῶτοι οἱ γλωσσολόγοι, ἀποδείχτηκαν ὅμως χρησιμότεροι στὴ Λαογραφία, ὅπως δείχνει ἡ παράθεσί τους στὸ Manuel de Folklore français τοῦ Van Genep. (Τόμος A 1, 2, 3, 4 (1943—1949).

Τὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο πολλαπλασιάζονται κι' οἱ πανεπιστημιακὲς ἔδρες τῆς Λαογραφίας σ' ὅλον τὸν κόσμον, κι' ἰδρύονται Ἀρχεῖα κι' ἐπιστημονικὰ Κέντρα ὅπου καθυστεροῦσαν (Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσι, Ἰράκ, Βραζιλία, Ἀργεντινὴ κ. ἄ.). Ἡ μουσειακὴ λαογραφικὴ κίνηση ἐντείνεται μὲ ἐκθέσεις. Ὅ,τι εἶναι ἡ μονογραφία γιὰ τὴν ἔρευνα, εἶναι ἡ εἰδικὴ ἐκθεση γιὰ ἓνα Μουσεῖο. Μὲ γεωγραφικὸ ἢ εἰδολογικὸ καθορισμό, ξεχωρίζονται ὀρισμένα ἀντικείμενα καὶ δείχνονται γιὰ λίγον καιρὸ στὸ κοινὸ (expositions temporaires) μὲ διδακτικὲς ἐπεξηγήσεις.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ λαογραφικὴ κίνηση τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια καὶ στὴ Χώρα μας. Ἡ νίκη στὴν Ἀλβανία κι' οἱ σκληρὲς μέρες τῆς Κατοχῆς δημιούργησαν τὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴν ἐπιστροφή πρὸς τὶς ἐθνικὲς παραδοσιακὲς ἀξίες καὶ τὴν ἐκτίμησή τους. Στὴν περίοδο ἐκείνη οἱ λαογραφικὲς συλλογὲς κι' ἐργασίες κυκλοφοροῦσαν καὶ διαβάζονταν ἀπὸ τὸ κοινὸ μὲ δίψα ποὺ ἦταν ἀντίστοιχη πρὸς τὴν ἐμπνευση τῶν συγγραφέων τους. Τὸ ἴδιο κι' ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση δημοσιεύτηκαν συλλογὲς καὶ περιγραφὲς ποὺ ἀναφέρονταν στὰ γεγονότα τῆς κατοχῆς, κι' οἱ καταστροφὲς τοῦ πολέμου ἔ-

(25) Φυσικά, τὸ λαογραφικὸ αὐτὸ ὕλικό δὲν εἶναι ἀφθονο. Τίποτα ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐξαντλητικὴ συλλογὴ του μὲ μιὰν ἀνεξάρτητη εἰδικὴ ἀποστολή.

(26) Bulletin de la Société Neuchâteloise de Géographie. Tome I.V (1948) σελ. 39 - 58.

(27) Τεράστια ἀπόστασι ἀπὸ ὅ,τι υἱοθετοῦσε τὸ 1913 ἡ Folklore Society τοῦ Λονδίνου, ἀφίνοντας τὴν Burne νὰ γράφῃ: «Τὴν προσοχὴ τοῦ λαογράφου δὲν τραβάει ἡ μορφή τοῦ ἄρθρου, ἀλλὰ οἱ θρησκευτικὲς ἐνέργειες ποὺ βάζει σὲ πράξι ὁ ὄργανός τῆς, τὴν ὥρα ποὺ μῆγει τὸ ὄννι στὸ ἔδαφος». (Burne, The Handbook of Folklore London. (1914) σελ. 1.

δειξαν σ' ὄλους τὴν ἀνάγκη τῆς ταχύτερης περισυλλογῆς τῶν λαογραφικῶν στοιχείων. Τὸ 1948 ἀνασυστήθηκε ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, ποὺ γιορτάζοντας ὕστερ' ἀπὸ λίγο τὰ 40 χρόνια της, ξαναεπισημαίνεται τὸ χρέος νὰ περισώσῃ ὅ,τι ἔμενε ἀπὸ τὸν παλιότερο λαϊκὸ πολιτισμὸ. (28)

Στὰ διάφορα σχέδια ἀνασυγκρότησης δὲν ξεχάστηκε ὁ ρόλος τῆς Λαογραφίας. Τὸ ὑπουργεῖο Ἀνοικοδομήσεως περιέλαβε στὶς ἐκδόσεις του καὶ μελέτες γιὰ τὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ. (29)

Ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ γεγονότα γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα ἐστὶν Ἑλλάδα εἶναι:

1) Ἡ ἰδρυση Λαογραφικῆς Ἑδρας στὸ Παπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν (1946). Πρῶτος καθηγητὴς ὁ Γεώργιος Μέγας, μαθητὴς τοῦ Πολίτη, μὲ συμπληρωματικὴς σπουδὴς στὴ Γερμανία καὶ μὲ πλουσιότατη ἐπιστημονικὴ δράση. Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1936, κατευθύνει καὶ ἐμπνέει τὴ λαογραφικὴ ἔρευνα μορφώνοντας ἐπιστήμονες ἐρευνητὲς, καὶ μυώντας τοὺς ἐρασιτέχνες, μὲ τὴν πολύτιμη σειρά τῶν ἐρωτηματολογίων του, (30) στὴ μεθοδικὴ ἐργασία.

Ὁ Γεώργιος Μέγας εἶναι στὴ θεωρία τοῦ ὁπαδὸς τοῦ ψυχολογικοῦ σκοποῦ τῆς Λαογραφίας.

Σὲ μελέτη του γιὰ τὴ συμβολὴ τῶν δασκάλων στὸ ἔργο της, γράφει:

—Γενικώτερον ἡ Λαογραφία ἀσχολεῖται ἐν τῷ πλαισίῳ ἑνὸς ἔθνους μὲ τὴν λαϊκὴν ἀνόησιν τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτό. Τὴν Λαογραφίαν δηλ. δὲν ἐνδιαφέρουν αἱ προσωπικαὶ ἰδέαι καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ διὰ λόγου ἢ ἔργου ἐπιτεύγματα τῶν καθ' ἕκαστον προσώπων, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα ποὺ ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς (31).

—Ὅθεν ἡ Λαογραφία ἀσχολεῖται μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸ εἶδος ἐκάστου λαοῦ, ἐρευνᾷ τὸν ἰδιοῦτον του χαρακτήρα, ὡς οὗτος παρήχθη ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν φορέων του καὶ διεμορφώθη διὰ τῆς ἱστορίας... Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὴν διάγνωσιν τοῦ χαρακτήρα καὶ τοῦ πνεύματος τῶν λαϊκῶν ομάδων συνάγονται τὰ διακριτικὰ τῆς φυλῆς γνωρίσματα καὶ καθορίζονται οἱ δεσμοὶ ποὺ συνδέουν τὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ ἴδιου ἔθνους, ἡ Λαογραφία ἀποκτᾷ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν μεγίστην σπουδαιότητα. (32)

Καὶ στὴ σειρά τῶν μαθημάτων του τονίζει:

—Παρατιομένη τῷ ψυχολογικοῦ σκοποῦ ἡ Λαογραφία, θέτουσα τὴν γνώσιν τῶν φαινομένων ὑπὲρ τὴν γνώσιν τῶν ψυχικῶν πηγῶν ἐξ ὧν ταῦτα ἀναβλύζουν, θὰ ἐκλιε τὸν τρόπον τιὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα μιᾶς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα ἐνεργεῖ καὶ ἀποκαλύπτεται διὰ μέσου τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων. (33)

(28) Βλ. Εἰσήγησις Φ. Δραγοῦμη, Πραέδρου τῆς Ε.Λ.Ε. στὴ γιορτὴ τῶν 40 χρόνων (Λαογραφία τόμ. ΙΓ' (1951) σ. 170-173.

(29) Πρβλ. Γ. Μέγας: Θεσσαλικαὶ οἰκίσεις (1916) καὶ Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκία (1949).

(30) Γ. Μέγας: Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας. (Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμοι Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV καὶ V).

(31) Γ. Μέγας: Ἡ Λαογραφία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς.

(32) σελ. 5.

(33) Σημειώσεις «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Λαογραφίαν» κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ κ. Γ. Μέγα. Ἐκδόσεις φοιτητῶν. Πανεπιστημιακὸν ἔτος 1949-1950, σ. 106-111.

Ἡ διαίρεση ποὺ κάνει στὴν ἐρευνητέα ὕλη ὁ Μέγας εἶναι συστηματικότερη ἀπὸ τὴν παλιὰ τοῦ Πολίτη καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα τῆς ἔθνογραφικῆς Τὴν παραθέτουμε, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ καὶ τὸ διάγραμμα τῶν σύγχρονων κατατάξεων (βιβλιογραφία κ. ἄ.) τοῦ Ἀρχείου. (34)

Α'. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

- I. Συνοικισμός.
- II. Οἰκία καὶ ἀλλή.
- III. Τροφὰ καὶ ποτὰ.
- IV. Ἐνδύματα καὶ καλλωπισμός.
- V. Βίαι (γεωργικὸς, ποιμενικὸς, ναυτικὸς, κρηνητικὸς, ἀλιευτικὸς).
- VI. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὰ τέχναι.

Β'. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

- I. Λαϊκὴ πίστις.
- II. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία.
- III. Γλῶσσα καὶ δημώδης φιλολογία.
- IV. Λαϊκὴ Μουσικὴ καὶ μουσικὰ ὄργανα.
- V. Χοροὶ καὶ μουσικὴ αὐτῶν.

Γ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

- I. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς (γέννησις, γάμος, θάνατος).
- II. Ἔθιμα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.
- III. Ἐργασιακὴ ζωὴ.
- IV. Κοινωνικὴ ζωὴ (ὀργάνωσις, δίκαιον, παιδία κλπ.).

2) Ἡ ἐκδοσις τῶν ἐπετηρίδων κι' ἡ λειτουργία τοῦ μουσικοῦ τμήματος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Ἀπὸ τὸ 1939 τὸ Ἀρχεῖο ἐκδίδει τὴν ἐπετηρίδα του. Ἐχουν θυγὴ ὡς τώρα πέντε τόμοι, ὅπου δημοσιεύονται μελέτες ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Συντάκτες τοῦ Ἀρχείου, ἐρωτηματολόγια γιὰ τοὺς συλλογεῖς καὶ πεπραγμένα, ποὺ πληροφοροῦν γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ ὑπηρεσιακὴ κίνηση τοῦ Ἀρχείου. Στὸν τελευταῖο τόμο δημοσιεύεται καὶ λαογραφικὴ βιβλιογραφία τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Τὸ Μουσικὸ τμήμα τοῦ Ἀρχείου, ἐφοδιασμένο μὲ φωνοληπτικὸ μηχανήμα καὶ μὲ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ Μουσικολόγων, ἀρχισε τὶς φωνογραφήσεις λαϊκῶν μελωδιῶν, ἀπὸ τοὺς προσφυγικοὺς ἐπίσης συνοικισμοὺς

3) Ἡ ἰδρυση τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Πρόκειται γιὰ τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς Μέλπωσ Μερλιέ, ποὺ σιγὰ-σιγὰ πήρε τὴν ἑκταση καὶ τ' ὄνομα Κέντρου. Σημειώνουμε τὴν λειτουργία τοῦ Κέντρου, αὐτοῦ ὄχι μόνον γιὰ τὸ πλάτος τῶν διαφερόντων του καὶ τὴ σοβαρότητα τῶν ἐργασιῶν του, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ εἶναι μιὰ δεύτερη σχολὴ

λαογράφων στὸν τόπο μας, κι' ἕνα ὑπόδειγμα ὁμαδικῆς ἔρευνας κατὰ τὸ ἔθνολογικὸ σύστημα. Τὰ δημοσιεύματά του ἐξ ἄλλου (σειρὰ ἐκδόσεων τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου) δίνουν μὲ ταχὺ ρυθμὸ μελέτες καὶ συλλογὲς ἀπὸ τὸν προσφυγικὸ πολιτισμὸ, ποὺ ἀλλιῶς θὰ ἔμεναν ἀγνωστες στὰ ἀρχεῖα.

Κάτι ἀκόμα ποὺ σημειώνει σταθμὸ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα, εἶναι τὸ πλάτεμα τῶν ἱστορικῶν τῆς πηγῶν μὲ τὶς

(34) Στὶς ἴδιες σημειώσεις, σελ. 106-111.

μελέτες γιὰ τὸ δημόσιο κι' ἰδιωτικὸ βίος τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ ἀναδρομὴ στὰ βυζαντινὰ χρόνια ἦταν παλαιότερα ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς φυλετικῆς μας ἐνότητος. Γιὰ τὴ σύγχρονη ὁμῶς ἐπιστήμη, ἡ ἀναδρομὴ αὐτὴ γίνεται πολὺτιμη ἐργασία γιὰ τὸ πλαισίωμα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ πέντε τόμοι τοῦ καθηγητοῦ Φαίδωνος Κουκουλέ (35) μὲ τὰ βιοτικὰ θέματά τους πλαταίνουν τὸ χῶρο τῆς καταγωγῆς μας καὶ μᾶς δίνουν στὸ χέρι τὸ νῆμα νὰ βροῦμε, πίσω στὰ βυζαντινὰ χρόνια, πολλὰ ἀπὸ τὶς συνήθειες, τὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ τὶς ιδιότητές μας.

Τελειώνουμε παραθέτοντας ὀνόματα σύγχρονων λαογράφων: Εἶναι οἱ Van Genney Varagnac, Maget, Maunter, Delarue καὶ Coirault (Γαλλία), Stömback, Svenson Berg (Σουηδία), Belakunda καὶ Ortutap (Οὐγγαρία), Korson (Ἀμερικὴ), Gavazzi

(35) Φ. Κουκουλέ: Βυζαντινῶν βίος καὶ Πολιτισμός — Collection de l'Institut Français d'Athènes. 1947 - 1950.

(Γιουγκοσλαβία) Pessler (Γερμανία) καὶ Vasconcellos (Πορτογαλία).

Οἱ μεταπολεμικὲς ἐπαφές τῶν ἐπιστημόνων, ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ δημοσιευμάτων, τὰ συνέδρια κι' οἱ μετεκπαιδεύσεις τείνουν νὰ διαδώσουν τὰ διάφορα συστήματα καὶ τὶς ἀπόψεις σ' ὅλες τὶς χώρες, σὲ τρόπο ποὺ ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα νὰ εἶναι διεθνῶς ἐνιαία. Οἱ μέθοδοι καὶ τὰ διαφέροντά της θὰ τὴν πλησιάζουν ὀλοένα καὶ περισσότερο πρὸς τὴν Ἐθνογραφία. Καὶ θὰ προσθέτῃ ὀλοένα στὸ ρόλο τῆς σκοποῦς πολιτιστικούς. Τέτοιοι μπορεῖ νὰ εἶναι: ἡ αἰσθητικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀγωγή τοῦ λαοῦ ἢ βελτίωση τῶν ὄρων τῆς ζωῆς καὶ τῶν μεθόδων ἐργασίας του ἢ τόνωση τῆς ἐθνικῆς του ἀξιοπρέπειας, κι' ἡ πολιτιστικὴ ἐπίδραση στὴ συμπεριφορὰ, τὸ χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα του.

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

Ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου 1951 διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τῆς «Νέας Ἑστίας»

ὁ κ. ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἡ ἀλληλογραφία τῆς «Νέας Ἑστίας» στὸ βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας» (Ι. Δ. Κολλάρου, Τσῶρτσιλ, 38) ἢ στὸν κ. Πέτρο Χάρη (Παν. Τσαλδάρη, 78). Τὰ ἐμβάσματα (συνδρομαὶ κλπ.) στὸν κ. Πέτρο Χάρη.